

A francia forradalom

A **francia forradalom** Európa történetének meghatározó eseménysorozata volt a 18. század végén. Noha sok tekintetben korábban elkezdődött, a kezdődátumnak általánosan **1789. július 14-ét** tekintjük, amikor a feldühödött párizsiak elfoglalták a Bastille börtönét. A forradalom során az országot a pénzügyi csőd közelébe vezető abszolutista rendszert megbuktatták, ám a gazdasági és társadalmi válságot nem sikerült felszámolni. **Végül sem a kialakult alkotmányos monarchia, sem az azt követő köztársasági államrend nem bizonyulhatott tartósnak, és az események végül Bonaparte Napóleon, a tehetséges tábornok diktatúrájába torkolltak (1799).**

A francia forradalom elméleti alapjának a felvilágosodás eszméit tekintette. **Hármas jelszava: Szabadság, Egyenlőség, Testvériség (Liberté, Égalité, Fraternité)** máig ott díszelg számos középületen. Ezen elvek a gyakorlatban azonban már a forradalom ideje alatt sem valósultak meg – a hatalom megszerzésének, illetve megtartásának igénye vezetett például a jakobinus terrorhoz.

Előzmények: a felvilágosodás

A 18. századi Franciaországban jelentős volt a polgárság létszáma és politikai befolyása, ami a korban mind nagyobb gazdasági hatalommal párosult. A racionalizmus diadalmaskodott a korábbi eszmeáramlatok felett, és az alkotók az emberiséget az észre való ráhatással, felvilágosítással óhajtották megjavítani. Innen az időszak neve: felvilágosodás. Az angolszász gondolkodók (John Locke) elképzeléseit, melyek a szabadságra, toleranciára vonatkoztak, nagy francia filozófusok (Montesquieu, Voltaire, Rousseau) fejlesztették tovább. Egyesek az alkotmányos monarchiát, mások a demokráciát eszményítették, **ám egyben mind egyetértettek: a fennálló „rég rendszer” (ancien régime) rossz.**

Az ancien régime

A 18. századot gyakorlatilag három francia király uralma kísérte végig: XIV., XV. és XVI. Lajosé. A Napkirály (1643–1715) halálakor hajdan erős állam mély válságba került: az udvar költsége, **a folyamatos háborúskodás kimerítette gazdasági tartalékait.**

XV. Lajos (1715–1774) leginkább szeretőivel (Madame de Pompadour, Madame du Barry stb.) és olyan háborúkkal foglalkozott, amelyek közvetlenül nem érintették Franciaországot. Részt vett az osztrák örökösödési háborúban, a hétéves háborúban és támogatta az észak-amerikai brit gyarmatok függetlenségi törekvéseit. Mindez újabb összegeket emésztett fel. **Az állam rohamosan haladt a csőd felé.**

Az új király – aki legszívesebben asztalosműhelyében és vadászatokon múlatta idejét – kénytelen volt lépéseket tenni a hatalmas államadósság orvoslására. Helyzetét csak súlyosbította, hogy **uralkodását éhínségek és gazdasági válságok kísérték végig.**

A monarchia ellenségei élclapokban támadták a királynőt (sajtószabadság), **Mária Antónia királynét osztrák származása és állítólagos erkölcstelensége miatt.** Az erélytelen uralkodó a sikertelennek tűnő reformkísérleteket minden alkalommal felfüggesztette, és az azokat fémjelző minisztereinek megbuktatásával kívánta helyreállítani megcsappant presztízsét. Ez azonban nem volt elég, így kénytelen volt beleegyezni a **rendi gyűlés újbóli összehívásába mintegy 175 évnyi szünet után.**

Forradalmi események

A Bastille bevétele (a katonaság a tüntetők mellé áll)

A felvilágosodás eszméi már erősen jelen voltak a köztudatban, amikor **XVI. Lajos kénytelen volt összehívni a rendi gyűlést.** A készülődést a harmadik rendet (polgárok és parasztok képviselői) magasztaló, számára dominanciát követelő felhangok tarkították, melyet az **éhséglázadás** peremére jutott Párizs népe támogatott. 1789. május 5-én végül összeült Versailles-ban a rendi gyűlés, ahol a harmadik rend nagyobb képvisellettal, de ugyanannyi szavazattal jelenhetett meg, mint 1614-ben, az utolsó rendi gyűlés idején. Az elégedetlen polgári

képviselők (jelentős nemesi és papi támogatással) önmagukat Alkotmányozó Nemzetgyűléssé nyilvánították, és felesküdték az összetartásra (**labdaházi eskü**), amit a király kénytelen volt elfogadni a nemesi támogatás miatt (Mirabeau, La Fayette). **A Bastille bevétele** →

Kitört a forradalom.

A király nem verte le a lázadókat (a francia ezredek átálltak a tömeg oldalára), helyette Párizsba utazott, ahol üdvözlés fogadta. Ekkor jött létre a **francia nemzeti trikolor** a fehér Bourbon-zászló és Párizs kék-piros lobogója összevonásából...

Hatalomátvétel

A fővárosban történtek hírére vidéken erőszakhullám söpört végig: a nemesek bosszújától rettegve az ún. „**nagy félelem**” keretében udvarházakat dúltak fel, és nemeseket öltek meg a tömegek. A városokban többnyire vértelen hatalomátvétel történt: a harmadik rend támogatói kerültek a városi tanácsok élére, és a közbiztonság fenntartására nemzetőrségek alakultak.

1789. augusztus 4-én eltörölték az egyházi és nemesi kiváltságokat, és kiadták az Emberi és polgári jogok nyilatkozatát (augusztus 26.). Az élélményi és gazdasági helyzet azonban tovább romlott, és a tömegeket addig mellőzött, szélsőséges értelmiségiek kezdték izgatni. A királyt a párizsi tömeg október 5-én megrohanta Versailles-ben („**asszonyok menete**”) és másnap a fővárosba parancsolta.

A következő két évben a XVI. Lajos és a nemzetgyűlés kölcsönös bizalmatlansággal kezelte egymást (ez utóbbiban az alkotmányos monarchisták voltak többségben, akik megpróbálták együttműködni az uralkodóval). 1789-ben állami tulajdonba vették az egyházi birtokokat, és értékpapírok (**assignaták**) formájában értékesíteni akarták őket, azonban a nagy mennyiségű assignata hamarosan átvette a pénz szerepét, és gyorsan elértéktelenedett. A csődöt így nem sikerült orvosolni.

1791-ben a **Nemzetgyűlés elkészítette az alkotmányt, mely garantálta a hatalmi ágak megosztását, a királynak pedig csak korlátozott hatalmat hagyott.** XVI. Lajos képtelen volt együttműködni a Nemzetgyűléssel, és külső segítségben bízott (sok arisztokrata elhagyta az országot a forradalom kitörésekor), így 1791. június 20-án „**elszökött**” Párizsból. Mielőtt katonaságához érkezhett volna, elfogták és visszavitték a fővárosba. A szökés felerősítette a köztársasági hangokat, melyet a Mars-mezei sortűzzel (július 17.) csak fokoztak a monarchisták. **A választásokon a Törvényhozó Nemzetgyűlésben már jelentős szerephez jutottak a girondi (a gazdag polgárokat képviselik) és jakobinus (a közép és kispolgárság képviselői) képviselők is.**

Egyre erősödött a külföldi beavatkozástól való félelem, 1791. augusztus a porosz II. Frigyes Vilmos és Habsburg II. Lipót a közösen kiadott intervencióval fenyegette meg a franciákat, ha a királynak baja esne.

Nemzetközi konfliktus

Augusztus végén porosz és osztrák csapatok törtek az országba, mire Danton szabad kezet adott a szélsőséges elemeknek a „gyanúsak” összegyűjtésére és kivégzésére (1792. szeptember 2-7.). **Az első terrorhullámnak** ezrek estek áldozatul. **A francia hadsereg vezetésével Valmynál megállította a német betörést** (lásd valmy-i csata), mire a poroszok kivonultak, a franciák pedig átmentek ellentámadásba. **A győzelem a monarchia visszaállításának végső reményét is szertefoszlatta, következménye a köztársaság kikiáltása lett 1792. szeptember 21-én.**

A győzelmi mámor és a külső veszély elhárulását kihasználva a jakobinusok kiharcolták XVI. Lajos perbe fogását, majd elítélését. **A királyt 1793 elején a királyt guillotinne-nal kivégzik.** Közben kiverik Belgiából az osztrákokat (Jemappes, 1792) **A franciák diadalai** szülték meg a nemzeti eszmét, a **nacionalizmust**, mely az elkövetkező századokban elterjedt az egész világon.

1793-ban az európai egyensúly felborulásától tartó Nagy-Britannia megszervezte az első franciaellenes koalíciót a Habsburg Birodalom, Poroszország, Spanyolország, Hollandia és Portugália részvételével. A minden irányból meginduló támadás hatására a franciák sorozatos vereségeket szenvedtek. **Kényszersorozás**

indult meg, ami nagy vidéki felkelésekhez vezetett, melyek elfojtására csak véres eszközökkel tudott az egyre több kényszerintézkedést (például ármaximálás, Forradalmi Törvényszékek létrehozása stb.) hozó kormány. **A megrendülő hatalmú girondiakat puccszerűen megbuktatták a jakobinusok** (1793. június 2.), akik a június végére elkészült, demokratikus köztársasági alkotmányt félredobva diktatórikus eszközökkel kormányoztak.

A jakobinus diktatúra

A francia forradalomban a kispolgárok és a városi szegények érdekeit képviselő politikai csoport. Gyűléseit a volt Szent Jakab-kolostor épületében tartották. Innen származik a jakobinus elnevezés. Robespierre mellett a jakobinusok híres vezetői Danton, Marat és Saint-Just voltak.

A jakobinusok élükön Robespierre-rel rendkívül kemény diktatúrát vezettek be (1793. jún. - 1794. júl.). Semmibe véve az emberi és polgári jogokat, kíméletlen **terrort alkalmaztak**. Letartóztatták és tömegével küldték vécspadra a forradalom valós és vélt ellenségeit, valamint minden rendű és rangú politikai ellenfelüket is. Így a sok ezer életet kioltó véres jakobinus diktatúrával biztosították a belső rendet és szilárdították meg hatalmukat.

A jakobinusok diktatórikus módon láttak hozzá a gazdasági nehézségek megoldásához is.

A rend biztosítása: a jakobinus diktatúra

1793. június 2-án az áruhiányon és a drágulásokon felháborodva 80 000 párizsi vette körül a Konvent épületét, és követelte a girondisták eltávolítását a hatalomból. Az addig kormányzó girondista erők ilyenén megbuktatása után **Maximilien de Robespierre-t** a Közjóléti Bizottság elnökévé választották, így ő lett a francia állam első embere. Legfőbb szövetségese Antoine de Saint-Just volt. **A jakobinusok bevezették a terrort, és az általános hadkötelezettség** kihirdetésével hatalmasra duzzasztották a hadsereget. Minden 18-25 év közötti nőtlen fiatalot besoroztak a hadseregbe. A terepre küldött politikai biztosok segítségével a régi rendszer (*ancien régime*) tábornokait leváltották, sokakat ki is végeztek. Helyükre fiatal forradalmár tiszteket neveztek ki.

A forradalom (és az állam) irányító szerve a Nemzeti Konvent volt, amelynek munkáját megkönnyítendő bizottságokat hoztak létre. **1793 őszén már a jakobinusok uralták Franciaországot, de ennek ára több százezer bebörtönzött volt.** Az egykori ellenfelek, a girondiak életének az a tisztogatási hullám vetett véget.

A francia forradalom idején 40 000 embert küldtek nyaktiló alá, 200 000-et lőttek agyon, és 500 000-et zártak börtönbe. A naptárat megreformálták (1793. okt. 5.), a hónapoknak új neveket adtak. A régi egyházakat betiltották, és a kezdeti ateista tendenciákra válaszul, Robespierre egyik beszédében kijelentette, hogy a lélek létezik és halhatatlan. Kezdeményezte az ész kultuszát, és a **Legfelsőbb Lény tiszteletét** (1794 májusa).

Ezzel együtt **belső tisztogatás indult a jakobinus táboron belül** (Danton és Desmoulins, valamint a vesettek csoportját irányító Jacques Hébert is ekkor került nyaktiló alá). **Nemsokára Robespierre és támogatóinak hatalma is megdőlt: a Konvent 1794. július 27-én (thermidor 9.) megbuktatta és hamarosan kivégeztette őket.** Visszafogták a terrort, új alkotmány kidolgozásába kezdtek.

1795-ben ennek alapján megalakult a girondi szellemiségű **Direktórium**, ami a hódításokat megtartva békét kötött Poroszországgal és Spanyolországgal, Hollandiában pedig vazallus királyságot hozott létre. 1797-ben az osztrákok is vereséget szenvedtek Itáliában, ezzel az első koalíció felbomlott. Franciaországra így sem köszöntöttek békés évek: 1795 után bal- és jobboldali államcsínyek sora fenyegette a gyenge lábakon álló köztársaságot.

A forradalom vége

A 1799. brumaire 18-án (1799. november 9.) elkövetett államcsínnel végül Bonaparte Napóleon tábornok ragadta magához a hatalmat, és a Köztársaság Első Konzuljává kiáltotta ki magát.

A forradalom szakaszai:

1. Előzménye: a felvilágosodás, megerősödő polgárság, abszolutizmus, éhínség, államcsőd
2. A Bastille ostroma, kitör a forradalom 1789 júl. 14., vidéken „a nagy félelem időszak”
3. A nemesek és az egyház lemond a kiváltságaikról, Emberi és polgári jogok nyilatkozata 1789 aug.
4. Politikai irányzatok: monarchisták, alkotmányos monarchisták, girondiak, jakobinusok, „a mocsár”
5. 1791 alkotmányos monarchia
6. 1791 a király szökése
7. 1791 Habsburg, porosz támadások Franciaó. ellen, győzelem Valmy-nál
8. A királyt lefejezik → Köztársaság 1793
9. Polgárháború: girondiak ↔ jakobinusok
10. Jakobinus diktatúra 1794 : diktatúra, terror, általános hadkötelezettség, árak maximálása
11. Direktórium (mérsékelt girondiak) 1795 – 1799
12. Bonaparte Napóleon 1799 - 1815